

BRANJE STROKOVNIH BESEDIL V TUJEM JEZIKU

Razvijanje bralnih spretnosti

*Metka Brkan
predavateljica
angleškega jezika
na Fakulteti za
elektrotehniko,
računalništvo in
informatiko v
Mariboru*

Programi poučevanja tujega jezika so večinoma sestavljeni tako, da razvijajo pri slušatelju več spretnosti: govorno in komunikacijsko spretnost, pisno izražanje, slušno razumevanje in bralne spretnosti. V članku se bom osredotočila na razvijanje bralnih spretnosti, potrebnih za razumevanje strokovnih besedil v tujem jeziku na višjih ravneh izobraževanja. Med univerzitetnim študijem so slušatelji pogosto primorani uporabljati tujo literaturo, da zadostijo zahtevam študijskega programa.

Raziskave bralnih spretnosti srednješolcev so pokazale, da lahko v povprečju preberejo 120–150 besed strokovnega besedila v tujem jeziku na minuto, usposobljeni in spretni študenti pa do 300 besed na minuto. Pri zelo zahtevnih strokovnih besedilih v tujem jeziku, posebno kadar je natančno razumevanje besedila nujno potrebno, preberejo le do 66 besed na minuto, v državah s slabo bralno usposobljenostjo pa celo do 40 besed na minuto, tudi v materinem jeziku.

Normativi za branje leposlovja in beletristike so višji. Tako lahko izkušen domači govorec prebere 300–600 besed literarnega besedila na minuto, če pa išče v besedilu določeno osnovno informacijo, pa lahko preleti tudi do 800 besed na minuto. Razumevanje besedila je seveda pri tem okrnjeno.

Učiteljeva vloga pri razvijanju bralnih spretnosti ni zanemarljiva. Z ustreznimi strokovnimi besedili učitelj usmerja študentovo pozornost na njegove značilnosti in ga nauči, da se osredotoči na tiste točke v besedilu, ki mu bodo omogočile hitrejše razumevanje in pridobivanje informacij. Študent si mora zavestno razviti bralne spretnosti, da bo lahko pri kasnejšem delu pridobival ustrezne informacije na svojem strokovnem področju. Raziskave so pokazale, da se lahko z osvojitvijo

bralnih metod hitrost branja poveča za 50 odstotkov (Nutall, 1982).

Doseganje boljših bralnih spretnosti pa je seveda precej odvisno od študenta samega, torej od njegove motivacije. Z ekstenzivnim branjem, torej z branjem dodatnih besedil, ki ne spadajo neposredno v učno snov, si lahko študent bistveno razširi besedni zaklad. Pomanjkljiv besedni zaklad je eden največjih problemov, ki ovira razumevanje. Kako velik je lahko ta problem, vidimo iz primerjave naslednjih podatkov: povprečen domači govorec prepozna pri branju približno 50.000 besed, učbeniki za stopnjevano branje pa običajno ne presegajo 3.500 besed. Res je, da se besedni zaklad delno širi tudi pri samih predavanjih, vendar le omejeno. Edini, zares učinkovit način za izboljšanje besednega zaklada je ekstenzivno, dodatno branje.

HITER PREGLED BESEDILA

Vsak pristop k branju naj bi potekal po določenih zaporednih fazah. Bralec naj bi pred začetkom branja usmeril svojo pozornost na netekstovne informacije: na informacije o avtorju (v člankih so navadno na koncu, v knjigah pa na notranji strani ovitka), na povzetek pri člankih oziroma vsebino pri knjigah; na neverbalne informacije (diagrami, ilustracije, skice, tabele), na priloge k besedilu in seznam uporabljene literature. Tako dobi bralec kratek pregled o vsebini besedila, avtorju in času nastanka besedila. Če po tem pregledu ugotovi, da ta ne ustreza njegovim potrebam, ga lahko zavrže in poišče primernejše gradivo. Pregled neverbalnih informacij je koristen, ker dopolnjuje razumevanje verbalnih informacij: del besedila, ki ga študent ne razume, postane po preučitvi diagrama jasnejši. Lahko pa je razumevanje tudi nasprotno: bralec diagram razume šele, ko je natančno prebral besedilo.

RAZUMEVANJE BESED

Za jezik znanstvenih in strokovnih besedil je značilno, da je depersonaliziran, informativen, brez emotivne komponente, ki je lastna literarnim besedilom. Vsa znanstvena besedila vsebujejo splošno tehnično izrazoslovje, torej besede, ki se ne uporabljajo le na specifičnem znanstvenem področju, temveč jih je mogoče najti skoraj v vseh splošnejših tehničnih besedilih (v angleščini so na primer take besede: average, approximative, effect, combination, determine, function, solution, structure itd.).

Bistveno za študenta je, da si najprej pridobi znanje splošnega tehničnega izrazoslovja, kar mu bo olajšalo razumevanje in skrajšalo čas branja, saj se mu ne bo treba tako pogosto zatekati k slovarju. Natančen pomen specializiranih besed je seveda treba poiskati v slovarjih ali pa, če besede v slovarju ni, kar je žal pogosto, povprašati strokovnjake z določene področja.

Bralec tujega besedila navadno bere besedilo od besede do besede in se ustavi vedno, kadar mu je pomen besede neznan. Takrat se zateče k slovarju, vendar delajo pri tem napako. Ve-

čina bralcev tujejezičnih besedil uporablja slovar prepogosto. Z uporabo slovarja ne pretrgamo le branja in upočasnimo hitrost, temveč tudi tok miselnih procesov. Zato

ga je treba uporabljati racionalno, tako da poiščemo le ključne besede, od katerih je odvisno razumevanje. Če se le da, skušamo ugotoviti smisel besede iz besedila, ne da bi se

Po statističnih raziskavah je splošnega izrazoslovja v strokovnih besedilih približno 70 odstotkov, 21 odstotkov pa je specializiranih strokovnih izrazov, ki jih določena znanstvena disciplina redno uporablja in so večinoma razumljivi le strokovnjakom s tega področja. Devet odstotkov sestavljajo funkcijske besede (glagoli, predlogi, vezniki).

zatekli k slovarju. Ta napotek pa seveda ne velja, kadar je razumevanje tako onemogočeno, da ne napredujemo. Takrat je treba uporabiti slovar.

Kot smo že omenili, je za začetnika ali neizkušenega bralca značilno, da bere besedilo od besede do besede. Eden izmed dejavnikov, ki je odločilen za hitrost branja, pa tudi za razumevanje, je število besed, ki jih lahko bralec sočasno zaobjame z očmi. Čim več besed lahko bralec hkrati zaobjame, tem večja bo njegova hitrost branja in razumevanja. Zato študentom navadno svetujemo, da se naučijo metod branja krajših, pomensko smiselnih enot, ki jih naj zaobjamejo z enim pogledom, ustavijo pa se naj šele ob zaokroženih miselnih enotah.

Kadar je besedilo zahtevno, koristi naslednje navodilo: bralec prvič prebere besedilo na hitro, brez ustavljanja. Potem ga ponovno prebere, počasneje, in uporabi slovar za besede, ki so za razumevanje ključne. Postavi si vprašanja o temi besedila in informaciji, ki jo to vsebuje. Temu sledi tretje branje, v katerem si odgovori na postavljena vprašanja in ugotovi, če so bile njegove postavke pravilne.

Pri branju strokovnih besedil je racionalna raba slovarja nujna.

Za hitrejšje razumevanje besed je izredno koristno natančno poznavanje pomenov prefiksov in sufiksov (kot so v angleščini un-, dis-, -ness, -able, itd., na primer unreadable: kar ne moremo prebrati, torej nečitljivo). Pomen predpon in pripon si študent najbolje zapomni, če jih prevzame iz znanih besed, ki jih razume. Ta pomen potem prenese v neznano besedo in tako skuša dognati pomen nove besede.

RAZUMEVANJE STAVKOV

Besede v svojem izoliranem pomenu pa seveda še ne zadostujejo za razumevanje pomena stavkov oziroma celotnega besedila. Eno izmed zaviralnih okoliščin za razumevanje stavkov je že ta, da bralec ne more razvozlati, katera beseda v stavku je povedek, osebek ali prislovno določilo. Tu seveda ne gre za to, da bi študente učili o stavčnih členih, vendar pa si osnovno znanje o tem, kako je stavek sestavljen le morajo pridobiti.

Če tega nimajo, se rado zgodi, da študent razume vse besede v stavku, informacije, ki jo stavek prinaša, pa kljub temu ne razume. To se zgodi ponavadi takrat, kadar je stavek dolg, s kompleksno sintakso, ki jo je težko razvozlati. Tehnična besedila imajo nekatere značilnosti, zaradi katerih so stavki težko razumljivi, včasih že skoraj zapleteni. To so pogosta uporaba nominalizacije, sestavljeni osebki in sestavljena priredja in podredja.

Nominalizacija in sestavljeni osebki se pogosto pojavljajo v tehničnih besedilih. Zato pri predavanjih usmerimo pozornost študenta na pogosto prakso v angleškem jeziku, namreč na tvorbo samostalnikov iz glagolov. Tako nastali samostalniki so tipični in ne tako zelo številni, da se jih ne bi bilo mogoče naučiti. Poleg tega se da iz pomena glagola sklepati na pomen samostalnika.

Sestavljene osebke sestavljajo glavni samostalniki, ki jih določajo pridevniki, druge besede ali odvisni stavki. Študentom svetujemo, da se lotijo sestavljenih osebkov tako, da najprej poiščejo glavni samostalnik, potem pa ugotovijo, kateri pridevniki oziroma odvisni stavki se nanj nanašajo.

Priredja pravzaprav niso zahtevna. Problem nastane v sestavljenih priredjih, kadar bralec ne more določiti, katera dva stavka sta para-

lelna in enakovredna in katere besede oziroma odvisni stavki se nanašajo na posamezni priredni stavek.

Pri sestavljenih podredjih so bralci prav tako velikokrat zbegani, ker zaradi niza stavkov izgubijo rdečo nit pri razumevanju. Pri tem je treba najprej določiti glavni povedek, potem pa si moramo pomagati z dodatnimi vprašanji, ki se nanašajo na nakopičene stavke, na primer: Kdo ali kaj povzroča kaj? ali Kdo ali kaj dela kaj? Tako določimo osebek in predmet stavka, kar nam olajša razumevanje.

Za bralca je koristno tudi pravilno razumevanje veznikov, ki povezujejo stavke (na primer v angleščini however, although, namely, but). Te besede same po sebi sicer ne določajo pomena stavka, toda njihovo poznavanje pripomore k razumevanju besedila. Če študent ve, da avtor z uporabo besede namely (namreč) nekaj pojasnjuje ali pa nekaj dopušča, kadar uporabi izraz although (čeprav), bo lažje dojel smisel in informacijo, ki ju vsebuje besedilo.

SKLEPNE MISLI

Študent bo pri branju strokovnih besedil največkrat moral natančno razumeti besedilo, da mu bo to koristilo pri njegovem študiju, moral bo torej brati intenzivno. Vendar mu bo pri določitvi pomembnosti besedila in pri izbiri pomagala fleksibilna bralna sposobnost, kot je na primer hiter pregled besedila, določitev pomembnih informacij, branje v smiselnih enotah, predvidevanje smisla besed itd. Fleksibilnost pri branju mu bo v današnjem svetu, ko nikoli ni dovolj časa, da bi podrobno prebral vse gradivo, pri zmerni hitrosti, koristila kot eden bistvenjših pogojev za uspeh.

LITERATURA

- Grellet, F. (1994): *Developing Reading Skills*. Cambridge: University Press.
- Hyland, K. (1990): *Purpose and Strategy: Teaching Extensive Reading Skills*. *English Teaching Forum*, 2, str. 14-17.
- Murdoch, G. S. (1986): *A More Integrated Approach to the Teaching of Reading*. *English Teaching Forum*, 1, str. 9-15.
- Nuttall, C. (1982): *Teaching Reading Skills in a Foreign Language*. Oxford: Heinemann.